

TYÖELÄMÄ KOULUTUKSEN KUMPPANINA

Lauri Ihalainen

“Ainoa keino huolehtia siitä, että tuotantomme säilyy ajanmukaisena ja kykenee käyttämään hyväksi kehittyvää teknologiaa, on panostaa työntekijöiden osaamiseen. Eikä vain tulevien työntekijöiden – nuorten ja työttömien, vaan myös niiden, jotka jo ovat työelämässä.”

Selviytymisen ja tuloksenteon kannalta koulutuksen merkitys työelämässä kasvaa – ei mikään uusi asia ääneen sanottuna, mutta se saa päivä päivältä yhä kouriintuntuvampaa sisältöä. Rekrytointitilanteissa todistus suoritetusta koulutuksesta on väkevä tekijä. Työttömien suuri ongelma onkin se, että he joutuvat kilpailemaan uuden – tuoreen koulutuksen saaneen työvoiman kanssa. Samanaikaisesti työttömyys vie heidän ulottuviltaan työn puuttuessa mahdollisuuden pitää omaa ammattitaitoa ajan tasalla.

Edellisen kerran Suomessa oli rakennetyöttömyyden huippu 1980-90 lukujen taitteessa, kun työttömien määrä hetkellisesti alitti 90.000 rajan. Nyt lähestytään vastaavaa tilannetta, kun työttömyys on sitkeästi yli 200.000 työttömän.

Huomion kiinnittäminen työttömyysturvan oletettuun passivoivaan vaikutukseen on pään laittamista pensaaseen, kun työmarkkinoiden kohtaanto-ongelma – tarjonnan ja kysynnän vakava epätasapaino – vaanii takana. – Ainoa keino huolehtia siitä, että tuotantomme säilyy ajanmukaisena ja kykenee käyttämään hyväksi kehittyvää teknologiaa, on panostaa työntekijöiden osaamiseen. Eikä vain tulevien työntekijöiden –

nuorten ja työttömien, vaan myös niiden, jotka jo ovat työelämässä.

Työmarkkinat ovat pysyväisluontoisesti muuttuneet. Ne ovat itse asiassa koko ajan kehittyneet suuntaan, jossa työprosessin eriytyminen, entistä erikoistuneempien tuotanto- ja työmenetelmien, työkalujen ja muiden työn apuvälineiden käyttö erikoistaa jokaista työpaikkaa ja vaatii jokaiselta työntekijältä hyvää perehtyneisyyttä työtehtäviin ja entistä useammin myös erikoistavaa koulutusta niiden hallintaan.

Suoritusvaatimukset ovat kasvaneet ja työprosessi ei juurikaan salli asettumista opiskelijan tai perehtyjän rooliin, kun työn tahdin määrää työprosessille asetetun läpäisyvaatimuksen sanelema tahti. Jaksamisen ja venymiskyvyn ongelmat ovat suuresti kasvaneet – sen kertovat monet tutkimukset. Mutta samalla ne kertovat siitä, että mahdollisuus ammatillisen osaamisen uudistamiseen ja ajan tasalla pitämiseen on myös oiva keino ylläpitää työkykyä ja motivoituneisuutta työhön. Ehkäpä seurantatutkimukset, joita on tehty aikuiskoulutukseen osallistuvista ja työn vuoroteliijoista kertovat tästä parhainta kieltään.

Väestökehityksemme – kuten tunnettua – ei lupaa työelämälle juurikaan uusia voimavaroja nuorista ikäluokista. Siksi on tehtävissä vain se johtopäätös, että merkittävä osa niistä työntekijöistä, jotka tänä päivänä jo ovat työelämässä – työssä tai työttöminä – ovat se voimavara, jonka varaan tulevaisuuden osaaminen on entistä useammassa työyhteisössä rakennettava.

Tämä ei tarkoita sitä, että nuorten ammatillinen koulutus olisi jollain tavoin vähemmän tarkeässä asemassa. Päinvastoin. Nuorten hakeutuminen ja sijoittuminen työmarkkinoilla kohdistuu voimakkaasti vetovoimaisille, nopeasti kasvaville, kehittyville ja haasteellisille aloille ja työtehtäviin. Siksi ne ratkaisut, joita takavuosina teimme työssäoppimisen kehittämiseksi, ovat nyt erittäin tärkeitä.

Mahdollisuus jo koulutuksen yhteydessä hankkia omakohtaista työopetusta ja –kokenusta niissä tehtävissä, joihin tulevaisuudessa sijoittuu, on varmasti sekä nuorten että yritysten kannalta arvokasta. Paitsi että nuorelle aikaisempaa helpommin avautuvat työelämän portit, työssäoppimisella saavutetaan myös työorganisaation kannalta korvaamatonta jatkuvuutta ja uusia tuoreita virikkeitä työpaikan seinien ulkopuolelta. Toivottavasti kasvava työssäoppiminen vaikuttaa vahvasti siihen, että työelämässä uuden oppiminen ja työssä kehittyminen koetaan normaaliksi osaksi työntekoa, josta jokainen työyhteisössä on osaltaan vastuussa.

Työssäoppimisen kehittäminen siten, että jokainen ammattiin opiskeleva nuori saa asianmukaisen ohjatun ja turvallisen työssäoppimipaikan puolen vuoden jaksolleen, on osaltaan myös työmarkkinajärjestöjen tehtävä. Työelämän ja koulutuksen yhteistyössä se on varmasti suurimpia haasteita ja huolenpidon kohteita, jossa tuskin voidaan tehdä yhtään liikaa.

Työelämään palaavat työttömät tarvitsevat myös terikoistuneita ja räätälöityjä vaihtoehtoja sijoittuakseen tukevasti muuttuvilla työmarkkinoilla. Työvoimakoulutuksessa on kehitetty työelämäläheisiä koulutusmalleja, joissa yksittäisen työprosessin vaatimukset ja työnhakijan valmiudet

työhön koetetaan saada mahdollisimman varhain ja hyvin kohtaamaan toisensa. Tämän toimintalinjan voimistaminen ja jo ongelmaksi nousseen kohtaanto-ongelman voittaminen on yhtä lailla haaste työmarkkinajärjestöille. Työelämän valmius vastata omalla tai ulkoa hankitulla koulutuspanoksella niihin tarpeisiin, joita tuotannon muutokset tuovat mukanaan, on avainkysymys myös työttömien sijoittumisessa takaisin työhön.

Työvoimakoulutuksen voimavaroja on supistettu viimeisten vuosien aikana ja se on johtanut toiminnan määrälliseen supistumiseen. Kuitenkin rakenteeltaan aikaisempaa ongelmallisempi työttömyys edellyttäisi, että koulutuspanosten tukevuutta – ja silloin usein myös kestoa ja kustannuksia – voitaisiin lisätä.

Yhdistelmätuen, harjoittelun ja palkkaperusteisten tukien kaltaisten keinojen käyttö on kaiken myönteisen kehityksen rinnalla johtamassa siihen, että tukevan työelämään asettumisen sijaan työttömille on entistä enemmän tarjolla työn hintaan vaikuttavia temppuja, jotka auttavat juuri niin kauan, kuin subventiorahaa riittää. Sen sijaan pysyvämmiin työelämään palauttavien keinojen määrää on karsittu.

Työssä olevien mahdollisuudet ammatitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen ovat olleet viime vuosina voimakkaasti esillä, mutta konkreettiset toimet ovat edenneet verkkaisesti. Koulutusvakuutuksen syntysanat lausuttiin viisi vuotta sitten, mutta edelleenkin aikuisten omaehtoisen ammatillisen koulutuksen tuki – ns. 3. vaihe – on valmistelussa – nyt jo onneksi loppusuoralla – näin uskallan toivoa.

Koulutusvakuutusta koskeneiden päätösten yhteydessä lisättiin työmarkkinajärjestöjen toivomuksesta ammatillisen aikuiskoulutuksen tarjontaan käytettäviä valtion varoja tuntuvasti. Mutta nyt niiden määrä on uhkaavasti supistumassa – juuri kun ensimmäiset työstä tulevat opiskelijat olisivat ensi vuonna hakeutumassa koulutukseen.

SAK on pyrkinyt vaikuttamaan siihen, että työelämää palvelevan ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoitusvastuusta saataisiin aikaan kestävä ratkaisu. On selvää, että yksin julkisen rahoituksen varaan ei kasvavaa aikuiskoulutuksen rahoitusta voida rakentaa. Myös työelämän on kannettava osaltaan vastuuta – sitä enemmän, mitä välittömämmin koulutus palvelee työelämän tarpeita.

Olemme tehneet kaksi aloitetta, joiden toivoin saavan vastakaikua. Edelleenkin meillä on työelämässä runsaasti työntekijöitä, joiden ammatillinen pätevyys on työssä hankittua ja vailla todistukseen perustuvaa yleisempää vahvistusta. Kuitenkin yleisen liikkuvuuden ja erityisesti ammatillisen liikkuvuuden näkökulmasta olisi erittäin tärkeää, että heille avattaisiin mahdollisuus ammattitutkintojärjestelmän kautta osoittaa ammattipätevyytensä ja tarvittaessa lyhyiden työn yhteydessä tai osin sen ulkopuolella järjestettyjen koulutusjaksojen kautta hankkia puuttuvat taidot. Tämä sekä vahvistaisi heidän työmarkkina-asemaansa, vähentäisi työttömyysriskiä ja nykyisessä työllisyystilanteessa edesauttaisi merkittävästi uudelleensijoittumista, kun tuotantomuutokset vakavalla tavalla pyrkivät nakertamaan kokemuksen kautta hankittua – usein erittäinkin korkeatasoista osaamista.

Olemme esittäneet myös, että koulutusta tukemaan voitaisiin työmarkkinajärjestöjen toimesta tehdä tarpeellisia sopimussäädöksiä, jotka koskisivat koulutukseen hakeutumista, kustannuksia ja työjärjestelyjä. Olemme myös esittäneet yrityskohtaisten koulutusrahojen perustamista, jotka turvaisivat sen, että tuotantomuutoksissa tarpeellinen koulutus suhdannetilanteesta riippumatta olisi hankittavissa ja osaltaan myös laajentaisivat aikuiskoulutuksen rahoituspohjaa. Julkisen vallan toimesta voitaisiin tällaista koulutusta, joka

sekä helpottaa työvoimakapeikkoja että erittäin suurella todennäköisyydellä myös alentaa avoimen työttömyyden kustannuksia – tukea joko verohelpotuksin tai varmistamalla koulutuspanosten julkinen tuki tasolle, joka turvaa sen säilymisen suhdanteista riippumatta.

Olemme esittäneet huolestamme siitä, että julkisen tuki aikuisten ammatilliseen lisäkoulutukseen on alentunut todella tuntuvasti viimeisten vuosien aikana. Tämä ei vaikuta vain itse koulutukseen vaan myös koulutusta tarjoavien aikuiskoulutukseen erikoistuneiden koulutuslaitosten toimintaan. Tämän kehityksen jatkuessa voimakkaat toiminnan ja henkilöstön supistukset ovat väistämättä edessä.

Toivoisin, että hyvin viime vuodet toimineessa kolmikantayhteistyössä voitaisiin nyt ottaa työelämän koulutuskysymykset yhteistyön kohteeksi ja saada aikaan ratkaisu, joka tukee Suomen omaksumaa linjaa olla korkeatasoisen osaamisen, kehittyneen tuotannon ja korkealaatuisten tuotteiden maa, joka muuttuvassa maailmantaloudessa ei halua jäädä kilpailemaan kustannuksilla vaan laadulla. Uusi, mahdollinen tuloratkaisu antaa hyvän tilaisuuden edetä myös näissä asioissa.

SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalainen piti puheenvuoronsa 17.8.2000 Tiedot, taidot ja osaaminen - Koulutuksen ja työelämän yhteistyön uudet haasteet -seminaarissa Helsingissä.